

Jeřábek, Richard

[Műveltség és Hagyomány]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. F, Řada uměnovědná.
1963, vol. 12, iss. F7, pp. 202-204

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/110771>

Access Date: 27. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

borně — k jistému zúžení interpretace. Stává se to tehdy, kdy se autor snaží co nejúplněji postihnout poznávací stránku umění, onu významovou vrstvu celkové struktury uměleckého díla, která zjevuje svět člověka v době, kdy dílo vzniklo. Charakterizace díla jako hmotného výtvaru nebývá pak již tak pronikavá a nevyčerpává všechny možnosti, které poskytuje současný stav umělecko-historické disciplíny. Platí to zejména o nejzdařilejších kapitolách knihy, věnovaných Delacroixovi a Courbetovi, jež obsahují nejen velmi působivé hodnocení děl obou velkých malířů, ale zachycují nadto ještě co nejšířší dobový rámeček a podávají mimořádně fundovaný pohled na nejvýznamnější světónázorové proudy 19. století, romantismus a realismus. Mičková metoda je tu tedy rozvinuta co nejšířěji, přece se však zdá, že by přispělo k ještě sugestivnějšímu zpřítomnění Delacroixovy tvorby, kdyby autor věnoval větší pozornost zejména barevné stránce jeho obrazů a zásadněji charakterizoval epochální historický význam Delacroixova koloritu. Stejně by se objevila v jasnějším světle specifická povaha Courbetova materialismu, kdyby byla provedena zevrubnější analýza rukopisné a technologické struktury některých důležitých obrazů. Mičkovův zasvěcený výklad by tím nabyl jistě ještě větší sytosti a postoupil by ještě blíže k podstatě problematiky.

Jistá jednostrannost Mičkovy metody je ovšem odrazem obecnějšího dilematu, charakterizujícího dnešní situaci umělecko-historické vědní disciplíny, která hledá správný poměr mezi hledisky obsahovými a formálními (výtvarnými). Přebujení obsahových zřetelů je možno konstatovat např. ve většině prací založených na dnes tak oblíbené ikonologické metodě výkladu umění starších epoch. Harmonické spojení obou zřetelů, které by umožnilo co nejadekvátnější interpretaci uměleckých děl, je jistě velmi obtížné a značně problematické. Již proto nemůže výše uvedená výhrada nijak zmenšit hodnotu výboru Mičkových statí, které představují ve své oblasti mimořádný výkon.

Ivo Krsek

Műveltség és hagyomány (Kultura a tradice), Studia ethnologica Hungariae et centralis ac orientalis Europae, roč. III, red. Béla Gunda, Budapest 1961, s. 230, roč. IV, Budapest 1962, s. 162.

Třetí svazek ročenky Národopisného ústavu university Lájose Kossutha v Debrecíně byl podobně jako předchozí (viz Československá etnografie X, 1962, 409—411) připraven za mezinárodní účasti. Tentokrát však přispěli jen dva zahraniční badatelé (SSSR a Finsko), a tak autory převážně části příspěvků jsou maďarští etnografové a folkloristé, povětšinou pracovníci debrecínské university; to činí sborník poněkud jednodušším, než tomu bylo v předchozím ročníku, nicméně však ani tentokrát není z uspořádání článků zřejmý záměr redakce. Ostatně struktura sborníku je patrna z následujícího přehledu obsahu příspěvků.

V čele ročenky stojí rozměrná studie Zoltána Ujváryho *Otázky předání, převzetí a funkce jednoho maďarského lidového obyčeje*. Autor ukazuje, že obyčej stínání kohouta byl na území Maďarska převzat, a to v Sedmihradsku od Sasů, v Transdanubii od Němců a v sev. Maďarsku od Slováků. K většímu rozšíření nemohlo dojít, protože k převzetí tohoto obyčeje došlo asi až v 18. století, kdy byl v svých původních nositelů již na ústupu. Studium z hlediska funkce je ztíženo tím, že stínání kohouta provázelo dožínky, masopust, velikonoce i svatby. — Práce je založena na širokém srovnávacím studiu evropské literatury, včetně české a slovenské, již autor využívá víc, než bývá v maďarských publikacích zvykem. Škoda, že neměl k dispozici Zibrtovu práci o stínání kohouta (*Listy z českých dějin kulturních*, Praha 1891), která je dodnes podnětná.

Neobyčejně zajímavé tematické je věnován příspěvek Lászla Vértese *Určování absolutní chronologie v archeologickém a etnologickém bádání*. Autor resumuje některé poznatky z práce exaktními metodami, jako např. zjišťování stáří podle radiokarbonu u organických předmětů, podle množství fluoru u fosilií, podle intenzity remanentního magnetismu u vypalované hlíny a kamene a podle dendrochronologie u dřevěných předmětů.

J. A. Alexejenková ukazuje na podobnost obyčejů jenisejských Ostjaků a severosibiřských Samojeďů v článku *Lidové obyčeje Ketů na Sibíři při narození dítěte*.

Maďarskou přípravu medoviny popsal v bohatě dokumentovaném článku *József Szabadfalvi*. Na základě filologického materiálu dokazuje, že Maďaři nepřevzali znalost medoviny od Němců, nýbrž ji připravovali vedle kumysu a bozy (piva z prosa) již před příchodem do Podunají před koncem 9. století. Svědčí o tom některé názvy v maďarštině (např. mész — med, mész — včela; sör nebo ser — pivo), jež jsou patrně ugrofinského původu.

Vývojem zájmu o příbuzenské vztahy od L. H. Morgana až po sovětské etnografy a na-
posled W. Steinitze se zabývá *Tiber Bodrogi* ve studii *Některé otázky bádání o maďarské příbuzenské terminologii*. Na konkrétním materiálu ukazuje, že městská příbuzenská terminologie náleží hospodářsky nezávislé malorodině, vesnická naopak obráží vztahy velkorodinné.

Poznámky o typech cepů v oblasti Jászság na soutoku Tisy a Zagyvy napsal *Nándor Ikvai-Iváncsi*. Článek, který vymezuje rozšíření jednotlivých typů cepu a mj. ukazuje na účast sezónních pracovních sil ze Slovenska, je doprovázen názornými vyobrazeními a mapkou.

E. A. Virtanen vypočítává v příspěvku *O vlastnických značkách* množství různých způsobů označování zdánlivě nikomu nenáležících pastvin, lovišť, rybolovišť, brtí apod. (res nullius) u ugrofinských národů.

Zbytky lidových staveb ve vinohradech obce Konyár ve Velké maďarské nížině popsal *Albert Kurucz*; rozlišuje čtyři charakteristické typy těchto občasných obydlí vinařů a klade jejich vznik do poloviny 19. století.

Analýzu textů maďarských pohádek provedl *Csaba Béres* v článku *Umělá příbuznost v maďarských lidových pohádkách* a dospěl ke zjištění, že se projevuje ve dvou formách: 1. kmotrovství a 2. pokrevní bratrství. Osvětluje možnosti a formy uzavírání umělého příbuzenství mezi lidmi a nadpřirozenými bytostmi v maďarských lidových pohádkách.

Miklós Szilágyi zachycuje rozšíření různých typů rybářských košů v článku *Některé otázky vývoje lovu ryb s pomocí koše v Maďarsku* a dokládá je názornými kresbami a fotografiemi. Při jejich rozšíření přihlíží k vlivu klimatických a hydrografických činitelů (koše byly prý rozšířeny hlavně v tropických zónách, a to zejména v bažinatých oblastech), ale připouští i vliv sociální (s koši prý nepracovali profesionální rybáři, kteří měli dokonalejší náčiní). Lov s pomocí primitivních košů poznali Maďaři v povodí Dněstru.

Některým zásadním otázkám studia lidových pověstí je věnována úvaha *Imre Ferencziho*; pokouší se řešit důležité metodické problémy studia pověstí na základě stanovení jejich hlavních znaků.

Pro karpatologická studia nejsou bez zajímavosti: *Příspěvky o zahánění dobytka rumunskými pastevci do Velké maďarské nížiny v XVIII. století* od *Istvána Balogha*. Rumunští pastevci ovci přiváděli v 18. století stáda do župy Szabolcs (okolí Nyíregyházy), kde měli pastvu pronajatu arménašti obchodníci. Tak se zde rozšířily některé prvky rumunské pastýřské terminologie a kultury.

Závěrečný příspěvek sborníku nazval *Béla Gunda K dějinám iránského chleba*. Na základě rozboru hlavně filologického materiálu ukazuje na rozšíření zemních pecí a v nich pečeného chleba v Přední Asii a v Zakavkazsku.

Čtvrtý svazek ročenky *Kultura a tradice* obsahuje jen jedinou, avšak obsáhlou studii *Imre Ferencziho a Zoltána Ujváryho Masopustní hry v oblasti Szatmár* v severovýchodním Maďarsku. Převážnou část práce tvoří druhá kapitola, pojednávající o různých variantách masopustních her se zvířecími maskami (medvědy, kozou, čápy) a s antropomorfními figurinami (pastevci koní nebo jezdcí, s pohřebním průvodem, se svatbou, s beťáry, s cigánským náčelníkem, o scéně cigánky, žebráček, podomních ochodníků, řemeslníků, o milostných

scénách, o scénách příležitostných, scénách s maskami zemřelých aj.) v rámci celého masopustního období. Avšak těžiště studie tkví ve stručnější třetí kapitole, otevírající z teoretických hledisek problematiku masopustních tradic a usilující o řešení vztahu masopustních her k jiným hrám laickým a k lidovému dramatu vůbec a pokoušející se o stanovení vztahu tradičních prvků maďarských masopustních her k evropským podáním. Autoři dospěli k názoru, že masopustní hry tvoří v podstatě dvě vývojové vrstvy, z nichž ona starší, představovaná například zoomorfními maskami, je úzce spjata s obyčejí jiných maďarských oblastí, ale též s obyčejí rumunskými, ukrajinskými, polskými a německými. Jednotlivé prvky her v oblasti Szatmár, která leží v těsném sousedství Sedmihradska a Zakarpatské Ukrajiny, vězí v prázkladu evropských obyčejů zimních a jarních, ale dnešní podoba masopustních her nabyla již charakteristickou maďarskou podobu. [Autoři využívají bohaté srovnávací literatury, v níž však postrádáme práci E. Hoffmanna-Krayera, *Die Fastnachtsgebräuche in der Schweiz*, Schweizerisches Archiv für Volkskunde I, 1897, Bastianovu práci *Masken und Maskereien*, *Zeitschrift für Völkerpsychologie* XIV, z českých pak základní práci Č. Zibrta, *Staročeské výroční obyčejce, pověry, slavnosti a zábavy prstonárodní* (kap. Masopust), Praha 1889, a konečně dílo A. Václavíka, *Vyroční obyčejce a lidové umění*, Praha 1959.]

Podle vydavatelovy poznámky je ročenka *Kultura a tradice* určena v první řadě k publikování prací členů debrecínského univerzitního ústavu, ale přijímá příspěvky i od jiných maďarských a zahraničních badatelů. Redakce by ovšem koncepci jednotlivých ročníků sborníku neměla ponechávat náhodě, nýbrž usměrňovat ji cílevědomým výběrem okruhů témat a vhodnějším i logičtějším řazením příspěvků. U těch, jež mají větší územní dosah, mělo by se uvažovat o publikování v některém ze světových jazyků, protože jinak jsou širšímu okruhu zahraničních badatelů těžko dostupné. I přes některé nedostatky je však úsilí pracovníků debrecínského univerzitního ústavu o vytvoření nové etnografické a folkloristické ročenky nanejvýš aktuální a prospěšné.

Richard Jeřábek